

Irta: Sirchich László.

A brucki tárgyalásoktól az 1927-es olasz - magyar barátsági szerződésig.

Az első világháborút követő kaotikus évek egyik legjelentősebb, Középkelet-Európa sorsát jóidőre meghatározó eseménye a Quai d'Orsay áldásával megalakult Kisantant térségellenes blokk-képzése. Benesnek, a Kisantant "atyjának" bekerítési és a maradék Magyarország elszigetelését célzó törekvései Románia és Jugoszlávia részéről magától értetődő megértéssel és a Berthelot akkori francia külügyminiszter inaugurálta status quo politika szellemében készséges hozzájárulásukkal találkoztak. Az 1921. április hó 23.-án megkötött cseh-szlovák-román, s az 1921. június 17.-én parafált jugoszláv-román szövetségi szerződések valóságos acélgyűrűbe fogták a térség szívéét, a megnegyedelt Magyarországot.

Az akkori francia külpolitika és a mind határozottabb kisantanti "koncepció", amelynek ugyyszólván egyetlen célja Magyarország térdrekenyszerítése s a világ köztudatába harsonázott "kollektív magyar bűnösség" vádjának rögzítése, sőt felfokozása volt; már 1921-ben e l v i j e l e n t ő s é g ű v e r e s é g e t szenvedett a nyugatmagyarországi kérdés megoldása során. Az olaszok középkelet-európai érdekeltségét demonstráló v e l e n c e i e g y e z m é n y a magyarbarát olasz külpolitika első - s különös tekintettel a már korábban felvetett, különböző variációkban megismételt és szüntelenül erőszakolt "korridor" tervekre - igen jelentős megnyilatkozása.

A Torretta márki, olasz külügyminiszter elnöklete alatt, Velencében összeülő magyar és osztrák kiküldöttek 1921. október 13.-án megkötött egyezménye értelmében, az 1921. december hó 14.-15.-én lefolytatott n é p s z a v a z á s eredményeként, S o p r o n é s a környező nyolc község visszatért a megcsontított Magyarországhoz. E z v o l t a t r i a n o n i b é k e p a r a n c s e l s ő r e v i z i ó j a . . . !

Azoknak a balkanizálási kísérleteknek jellemzésére, amelyekkel az u.n. utódállamok vezető politikusai - élükön, természetesen, Benessel - "az új középkelet-európai rend kialakítására" törekedtek, nem lesz érdektelen röviden kitérni a hirheft "korridor"-követelésre. A cseh elmélet - számos kísérleti ballon felengedése után - a következőkben rögzítette a szláv korridor szükségességét: hogy Közép-Európában tartós békét biztosító politikai rendszer kialakítása lehetséges legyen, szükséges, hogy Németországot és Magyarországot egymástól elválasszák s a csehszlovákokat és jugoszlávokat szomszédokká tegyék. Szerintük, ez nem a két érdekelt szláv nép helyi problémája - ez egyben európai kérdés is ... Hogy a megoldást megkönnyítsék javasolják, hogy Moson, Sopron, Vas és Zala megyéket Csehszlovákia és Jugoszlávia közösen kebelezzék be... Ez a szláv blokk-kísérlet azonban nemcsak a magyarságot és a németeket fenyegette volna - Románia már gyanakodva figyelt, Olaszország kimondottan ellenezte a "korridor"-t. Nem sikerült hát hangulatot kelteni mellette, mégkevésbé a nyugati közvéleményt megnyerni. Benesék ezért, ez ugyancsak 1921.-ben kötött l a n a i e g y e z m é n n y e l igyekeztek Ausztriát lekötni s teljes befolyásukkal támogatták a nyugatmagyarországi osztrák igényeket abban a reményben, hogy az életképtelenné tartott Ausztriától egyszer majd erővel elvehetik, avagy egyéb kompenzáció ellenében megszerezhetik a Trianonban odaitélt nyugatmagyarországi területeket. A

velencei egyezményt tehát ebben a vonatkozásban is eredményes és konstruktív, a szétesés folyamatát, legalább ebben a tájegységben megállító ellenlépésként kell regisztrálnunk.

Előadásunk során érzékeltetni óhajtván a mindig tapasztalható, a dunatáji jövőt illetően is különös figyelmet érdemlő lengyel megnyilatkozásokat, idézzük most az akkori Varsó tekintélyes és a külügyi vezetéshez közelálló lapjának, a "G l o s N á r o á u" -nak a gyűlölet hullámverésében vergődő Magyarország felé, az évszázados lengyel-magyar barátság változatlanságát hangsúlyozó cikkét:

"Lengyelországnak nincs szándékában a főként a Kisantantot érdeklő békeszerződések ellen küzdeni. Másrészt, nem lengyel érdek olyan politikai, mégkevésbé esetleges katonai akciókban résztvennie, amelyeknek a jelenlegi állapot fenntartása a célja... Lengyelországnak semmi oka, hogy Magyarország ellen forduljon. A két népet többszázados barátság köti össze. Lengyelország nem felejtetheti el a magyar nép együttérzését és segítőkészségét felosztottságában és az utolsó háború alatt. Lengyelország sajnálja Magyarországot, mert ártatlanul és igazságtalanul büntették, bár ma már általánosan tudott, hogy akarata ellenére sodródott a világháborúba..."

A Teleki Pált felváltó Bethlen István kormányának első, a maradék Magyarország teljes izoláltságát némileg enyhítő sikere: Magyarország felvétele a Népszövetségbe /1922. szeptember 18./ . Bár a bostoni Jeremiah Smith leadminisztrálta s az ország gazdasági talpraállítást szolgáló népszövetségi kölcsön eredményességét készséggel ismerte el a magyar közvélemény, főként az utódállamokhoz csatolt magyar milliók sorsát és jövőjét illetően teljes közönyt tanúsító genfi gyűlekezet irányában fokozódó elégedetlenséget és bizalmatlanságot mutatott.

K e n é z B é l i a egyetemi tanár, egykori miniszter így adott hangot az aggodalomnak, a csalódásnak, az elkeseredésnek a csonkaország parlamentjében:

"Szólnak szavaink a Nemzetek Szövetségéhez is, amely annakidején a kisebbségi szerződésekben ünnepélyes garanciája alá helyezte a kisebbségeknek, tehát az utódállamokbeli magyarságnak jogait is. Ez a garancia eddig hatástalan maradt - és ez természetes. Egy olyan szervezet, amely a panaszost nem ismeri el perbeli félnek... melynél a panaszló magyarságnak saját állami főhatalmától való félelme által elhalkított szava a Nemzetek Szövetségének politikai fórumától az Állandó Nemzetközi Bíróság jogi fóruma elé csak akkor kerülhet, ha ahhoz a panaszlott állam is hozzájárul, vagyis ahol egy perdöntő prejudiciális kérdésben a vádlott - bíró is a maga ügyében, mégpedig szuverén bíró; ilyen szervezet nem lehet az igazság keresésének és megvédésének eszköze..."

Hangsúlyozandó, hogy a kisebbségi sorsba kényszerített magyar milliók állandó és súlyos feszültségeket felidéző problematikáját illetően egységes magatartást tanúsított a csonkaország közvéleménye.

E c k h a r d t T i b o r a következőkben rögzítette a magyar parlamenti ellenzék álláspontját:

"Ha Franciaország szövetségi rendszerét ki akarja építeni és ha ezért áldozatokat kénytelen viselni, ám fizessen a saját értékeivel, de tiltakoznunk kell az ellen, hogy az ezeréves magyar földdel, a mi népünkkel és a mi jövőnkkel fizesse ki a balkáni államokat..." - majd egy jóslat: "a jövődő háborujáért, ha ez a csapás rá kell, hogy szakadjon Európára, Franciaország viseli a felelőséget..."

A magyar közvélemény egységes lelki magatartásában annak a tudatnak feltétlenül domináns része volt, hogy a kiegazsítást követő nemzetiségi törvénye - tárgyilagosa külföldi megfigyelők szerint is /O.A. Macartney, A.J. May/ - "egyike volt a legméltányosabb nemzetiségi törvényeknek... a Nemzetek Szövetségének kisebbségi szerződésai nagyvonalúságban messze mögötte maradnak..."

Több, mint négy évtized távlatából vizsgálva az elszakított területek magyar szószólóinak magatartását és megnyilatkozásait nyugodtan állíthatjuk, nemzethűségben, bölcsességben, áldozatvállalásban, korszerű magatartásban iskolát teremtettek. A szétvelt Középkelet-Európa, sőt Európa egyéb kisebbségei felé is példátmutató, koordinált munkával és felkészültséggel tájékoztatták a külföldet népünk sorskérdéseiről. Erdély és a Felvidék magyar vezetői az egykor Lugoson megjelenő kisebbségjogi szemléjükkel, a "M i n o r i t é H o n g r o i s" -val akkor egyedülálló és uttörő munkát végeztek. A S z ü l l ő G é z a, J a k a b f f y E l e m é r, W i l l e r J ó z s e f alkotta felvidéki-erdélyi "munkaközösség" kisebbségvédelmi törekvései, uttörő metodikája a Népszövetségi Ligák Uniójában is különleges figyelemmel és megbecsüléssel találkoztak.

Az új államalakulatok közvéleménye és kormányszata felé pedig, tiszteletreméltó bátorsággal és következetességgel hangsúlyozták, hogy sohasem fogják jogszerűen elismerni a hazugság és erőszak uralmát.

K ö r m e n d i - É k e s L a j o s 1920. június 2.-án, a prágai nemzetgyűlésben d e k l a r á c i ó t olvasott fel. A felvidéki magyarság nyilatkozata kijelenti, hogy csak azért vesznek részt az új CSR parlamenti életében, mert

"ez uton vélik biztosíthatni a lehetőséget arra, hogy a velük elkövetett példátlanul súlyos nemzetközi igazságtalanságoknak, a közjogi és magánjogi jogfosztásoknak ellenük alkalmazott rendszerével szemben tiltakozó szavukat messzehangzóan felemlhessék".

Hangsúlyozta a nyilatkozat, hogy a felvidéki magyarságot megkérdezése nélkül kapcsolták hozzá a Csehszlovák köztársasághoz, majd ezekkel a drámai szavakkal fejeződik be:

"Önrendelkezési jogunkat soha és semmiképen fel nem adjuk, azt fenntartjuk és követeljük!"

S z e n t - I v á n y J ó z s e f költségvetési beszédében /1920. szeptember 24./ kijelentette:

"... a felvidéki magyarság sohasem fogja elismerni, hogy Csonka-Magyarország nemzetgyűlése egyedül jogosult volt a ratifikálásra... Mi ehhez a békéhez semmikor sem adtuk hozzájárulásunkat és sohasem fogunk sorsunk intézéséről lemondani..."

A folyvást fokozódó nyomás, a sorozatos jogfosztások, a hírhedt Propagandná Kancelária rémuralma láttán, lévai beszédében a következőket jelentette ki S z e n t - I v á n y J ó z s e f, a bölcs mérseklét embere:

"... a mi álláspontunk az, hogy a békeszerződések az emberiség szegényének bizonyultak, hogy azok megsemmisítették az emberi jogokat, amikor bennünket, mint nyájat kezeltek; amikor odadóbtak idegen hatalmak önkényének s kétesértékű "kisebbségi jogokat" adtak... Hatalmi eszközökkel nem lehet a szívünket kitépni, lobogónkat átfesteni... Nem vagyok forradalmár, de ha ezek az állapotok tovább tartanak én leszek az első, aki azt mondom: használd az öklödöt! - Mi már csak magunkban s az Istenben bízhatunk!"

A felvidéki Szövetkezett Ellenzéki Pártok m e m o r a n d u m -mal fordultak a Nemzetek Szövetségéhez: "La Situation des Minorités en Slovaquie et en Russie-Subcarpathique. Mémoire à la Société des Nations, 1923." - A tétélesen ismertetett sérelmek sorozata sem indította cselekvésre a status quo-s politika képviselőinek befolyása alatt álló, alapvető ellentmondásokkal megterhelt, a wilsoni elveket a gyakorlatban megtagadó gyülekezetet.

Érintenünk kell a csehszlovák "államkonceptiót" kezdettől ellenző szlovák tényezők tevékenységét is. Ma már "ad acta" kezeltetnek mértékadó szlovák emigránsköröknél... Pedig az idő Jehličkákat igazolta! - V i k t o r D v o r c á k, Prof. dr. F r a n t í s e k J e h l i c k a, dr. K a r o l B u l í s s a előrelátták a cseh-szlovák házasság epizódjellegét; a válást elkerülhetetlennek ítélve tiszteletreméltó energiával küzdöttek népük jobb jövőjéért, a Kárpát-medence egységének helyreállításáért. Lépjaikban: "La Slovaquie /Páris/, "Slovensky Národ" /Budapest/, "Slovák" /Krakkó/, és a prof. Jehlička - dr. Kmoško szerkesztette "Zahranicný Slovák"-ban küzdöttek a csehszlovákizmus ellen.

A Kisantant vezető hatalmának és irányítójának, Csehszlovákiának alapítói a huszas évek során tett nyilatkozataikkal nemcsak koncepció-hiányról, de az általuk teremtett dunatáji vákuum következményeként, teljes bizonytalanságukról is bizonyosságot tettek. Így Masaryk államelnöknek a "Petit Parisien"-ben megjelent, Richepierre-nek adott nyilatkozata: "Szlovák nemzet nincs... ez csak a magyar propaganda kitalálta mese /sic!/. ... a csehek és szlovákok testvérek, a nyelvi különbségek csekélyek, a következő nemzedékben ezek is eltűnnek..." csak fokozta az antinómiákat s a szlovák emigráció Jehlička-csoportját egy Lengyelországban szervezett Nemzeti Komité ellenakcióira sarkallta. Dvorcák Viktor, Jehlička professzor külföldi propagandáját, így a Népszövetségi Ligák Uniójához intézett kétszázézer amerikai szlovák aláírásával "hitelesített", 1922-ben átnyújtott memorandumát a kiábrándult hazai szlovák hangok még csak aláhúzták. Hlinka András ismert kijelentései, a vezetése alatt álló szlovák néppárt törvényhozói heves és elkeseredett parlamenti csatározásai még a status quo-s nyugati közvélemény számára is kellemetlen meglepetést jelentettek, nehezen megválaszolható kérdéseket adtak fel. Klimko szenátor így kiáltott közbe a szenátus 1922. május 31.-i viharos ülésén: "A magyarok alatt sokkal jobb volt...! Pittsburgi egyezmény, autonómia a szlovák néppárt zászlaján, a csehofil Srobárok, Stodolák, Stefanek, Medveckyek, Ruhmannok, Houdekek készséges közreműködése a centralizálás vonalán töményen érzékeltetik a szlovák kérdés súlyos belső és azóta is folyvást kísértő ellentétpárját.

A Janus-arcu csehszlovák politika feljegyzést érdemlő megnyilatkozása az 1923-as Masaryk - Pályi beszélgetés. A magyar újságíró a csehszlovák államelnökkel folytatott interjúja során az akkori közép-európai légkörben delikát kérdéseket vetett fel. Masaryk - többek között - kijelentette, hogy a "tulnyomóan magyarlakta területek

visszaadásáról igenis lehet tárgyalni, de természetesen csak megfelelő feltételek mellett".

Viszont Bethlen István és Daruváry magyar külügyminiszter megállapították, hogy ugyanabban az időben, amikor Masaryk nyilatkozata napvilágot látott, a csehszlovák kormány a magyar kormányzatnak a kisebbségi kérdés, állampolgárság, elbocsájtott magyar közalkalmazottak problémáinak megnyugtató megoldását célzó tárgyalása elől elzárkózott. -

Dokumentációs jellegű Masaryk 1927. október 28-án tett ki-jelentése:

"Sohasem titkoltam, hogy a békeegyezmények és különösen Európa új felosztásának műve nem minden részletében tökéletes. Bizonyos korrekтура részleteiről lehet tárgyalni, de ennek tárgyilagosan és igazságosan és nem agitációszerűen kell történnie. A tárgyalásokat állam és állam között kell lefolytatni."

Ezekre a tárgyalásokra nem került sor...

Megszólint T u s a r is, aki dr. Medinger szenátor előtt így nyilatkozott:

"A magyar területek annexiója kedvezőtlenül teszi a Magyarországhoz való viszonyt, ami pedig Csehszlovákiára nézve gazdasági tekintetben nagy jelentőségű. - Idejében jóvá kell tenni azt, ami egykor tulságosan jól sikerült. Az iniciatívának azonban, a határre-vízió tekintetében, a csehektől kell kiindulnia..."

Csonka-Magyarország csak 1927. áprilisában tud részt tőnni a Kisantant körötte kiépített acélfalán. A Rómában megkötött o l a s z - m a g y a r barátsági szerződéssel Magyarország kilép teljes elszigeteltségéből.

A ratifikáláskor a szerződés magyar részről aláíró B e t h l e n I s t v á n miniszterelnök ezeket mondotta:

"Tudjuk, hogy teljesen izolálva álltunk. Megcsontított ország voltunk, természetes határok nélkül, teljesen lefegyverezve, gazdaságilag tönkretéve. Velünk szemben a győzők egységes táborot formáltak, úgyhogy mást, mint parancsszót részünkről nem tapasztalhattunk - legfeljebb közönyt. Ez a szerződés az első példa arra, hogy egy győző nagyhatalom barátsági szerződést köt Magyarországgal, amely tényleg kiemeli Magyarországot abból az egyoldalú izoláltságból, melyben még az utóbbi években is volt."

Az olaszbarát politika ettől kezdve lesz vezetőmotívuma a magyar külpolitikának.